

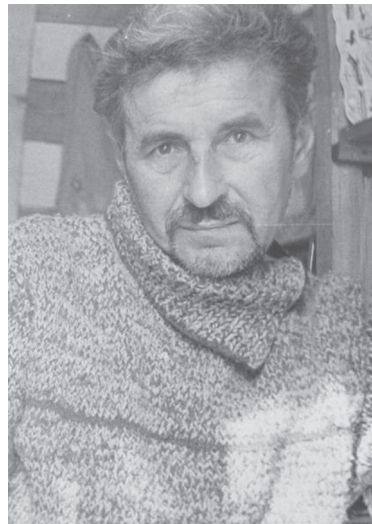
УДК930.253:929Сверстюк

С. О. ДУБОВИК*

**ОСОБОВИЙ ФОНД КУЛЬТУРНОГО І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА
ЄВГЕНА СВЕРСТЮКА В ЦДАМЛІМ УКРАЇНИ
(ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)**

Подано огляд особового фонду українського культурного і громадського діяча Є. О. Сверстюка (Ф. 1153), що зберігається в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України. Наведено факти біографії Євгена Олександровича, висвітлено історію надходження документів до ЦДАМЛІМ України, проаналізовано окремі справи фонду.

Ключові слова: Є. О. Сверстюк; публіцист, дисидент-шістдесятник; фонд особового походження; архівні документи; ЦДАМЛІМ України.

Є. О. Сверстюк.
Багдарин, Бурятська АРСР,
поч. 1980-х років.
*ЦДАМЛІМ України, ф. 1153, оп.
1, од. зб. 18, арк. 9.*

3 грудня 2018 р. в Україні на державному рівні відзначили пам'ятну дату – 90 років від дня народження Євгена Олександровича Сверстюка (1928–2014)¹, поета, літературного критика, перекладача, публіциста, філософа, педагога, політв'язня радянського режиму, громадського і релігійного діяча.

Є. О. Сверстюк – людина, яка уособлювала цілу епоху боротьби проти тоталітаризму. Він був тією реальною опозиційною силою, що відкрито критикувала владу, висловлювала своє невдоволення діями уряду, вимагала ширших національних, релігійних і духовних прав, не боялася репресій. Озброєному до зубів радянському режиму він міг протиставити тільки своє слово. І система, жорна якої перемелювали мільйони, таки зазнала краху від таких як Є. О. Сверстюк.

Але він не спинився і після цієї найбільшої у своєму житті перемоги: продовжував досліджувати, писати, переконувати інших. Статті, книги, зустрічі, лекції, громадська робота – все це наповнювало його життя до

* Дубовик Сергій Олександрович – науковий співробітник відділу використання інформації документів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України.

останніх днів. Цей світ належав йому, тому що він творив і змінював його своїми текстами та невгамовною діяльністю. Все своє життя він боровся за правду і, не дивлячись на випробування, був переконаний, що світ частіше посилає допомогу тому, хто бореться за правду. Варто згадати слова з його есе «Плекання національної пам'яті»: «Що робити нації, віками приниженої і безпам'ятної? Мабуть, те саме, що садівникові: саджати деревце, доглядати і поливати. Потрібні добрі садівники. Потрібні в суспільстві пошана до садівників і сіячів і честь»².

Коли 1960 р. у Києві виник Клуб творчої молоді, що став центром неофіційного культурно-громадського життя, Є. О. Сверстюк був одним із активних його учасників – поряд із В. А. Симоненком, І. О. Світличним, І. М. Дзюбою, Л. В. Костенко, І. Ф. Драчем, Л. С. Танюком, А. О. Горською, Г. С. Севрук, Л. М. Семикіною та ін. За сценаріями Є. О. Сверстюка тут проводилися вечори пам'яті Т. Г. Шевченка, І. Я. Франка, Лесі Українки. Вони мали напівлегальний характер, що вважалося небезпечною антирадянською діяльністю. На той час у самвидавській продукції широкого розповсюдження набули анонімні есе Є. О. Сверстюка «Собор у риштованні», «Іван Котляревський сміється», «Остання сльоза», «На мамине свято», памфлет «З приводу процесу над Погружальським».

Наслідком переконань Є. О. Сверстюка став його арешт 14 січня 1972 р. Через рік, за свої твори та виступи, він був засуджений за статтею «Антирадянська агітація і пропаганда» на максимальний термін – 7 років таборів суворого режиму і 5 років заслання.

«Щастя спізнати суворість і вагу великих слів – правда, честь, обов'язок, слів, що становлять морально-етичні підвалини, суть мого світогляду. Честь, що оплачується кров'ю, гідність, що є передумовою життя, істина, до якої йдуть з безстрашністю дослідника – без гарантії повернутися», – казав Євген Олександрович в «Останньому слові» на суді, яке потім широко розійшлося у самвидаві³. Відбував термін у Пермських таборах, де брав участь у численних акціях протесту, голодуваннях і страйках. На засланні в Бурятії працював столяром геологічної експедиції. Повернувшись 1983 р. до Києва, працював за тим самим фахом, та за 5 років позбувся і цієї роботи – бо знову брав участь в усіх протестних акціях.

Із початку 1990-х років колишній дисидент виступав за державно-церковну зближеність України. Став головним редактором християнської газети «Наша віра», президентом українського ПЕН-клубу, президентом Української асоціації незалежної творчої інтелігенції. У 1993 р. Є. О. Сверстюк захистив докторську дисертацію з філософії на тему «Українська література і християнська традиція» у Вільному Українському університеті в Мюнхені. Був дійсним членом Української Вільної Академії Наук у США. Лауреат Державної премії імені Тараса Шевченка 1995 р., кавалер ордена Свободи.

Помер мислитель і правозахисник 1 грудня 2014 р., рівно 23 роки після того, як відбувся Всеукраїнський референдум, де 90,32% учасників, або майже 29 млн громадян висловилися за незалежність України – головну мету життя Є. О. Сверстюка, на досягнення якої він поклав усього себе.

Вивчення внеску Є. О. Сверстюка в українську культурну та суспільно-політичну думку 1960–1980-х років надзвичайно важливе для об’єктивного розуміння існування феномену дисидентського руху в Україні. Оригінальна постать Є. О. Сверстюка є перспективною в наукових дослідженнях різних напрямів: літературознавстві, журналістиці, історії, релігії. Вивчення його життя і творчості допоможе не тільки в їх осмисленні, але й матиме прикладне значення. Мудрі й цінні думки, які він висловлював під час доповідей, виступів, інтерв’ю, у своїх творах можуть допомогти у з’ясуванні причин нинішніх суспільних проблем, а також їх вирішенні.

І. Л. Михайлин пише: «Дослідження творчості провідних українських публіцистів – священний обов’язок нашої науки про журналістику. Євген Сверстюк, безумовно, належить до українських інтелектуалів світового масштабу, що й виправдовує звернення до його спадщини, про яку можна написати не одну кандидатську дисертацію. Творчість українських публіцистів, на жаль, ще досліджується недостатньо повно й вичерпно. Не є винятком у цьому сенсі і Є. О. Сверстюк. Наскільки нам відомо, він не здобувся жодного разу на монографічне дослідження, а всі присвячені йому праці обмежуються рецензіями на його книжки та ювілейними статтями»⁴.

Численні матеріали про Є. О. Сверстюка надруковано в Україні після здобуття незалежності в 1991 р. Особливо багато вийшло друком у 1993 р., коли була опублікована книга Є. О. Сверстюка «Блудні сини України»⁵, і в 1995 р., коли її автор став лауреатом Шевченківської премії (наприклад, стаття І. М. Дзюби «Феномен Євгена Сверстюка»)⁶. Публікація численних матеріалів у масмедіа про Є. О. Сверстюка пов’язана зі звісткою про його смерть.

Стосовно наукових студій, присвячених Є. О. Сверстюку, можна виокремити монографію Т. М. Хоменко «Проповідництво і сучасна публіцистика» (2008)⁷, в якій досліджено есеїстку Є. О. Сверстюка, М. Ф. Мариновича й о. І. Ортинського.

У переважній більшості матеріалів про Є. О. Сверстюка аналізуються його тексти, особливо питання поетики слова, йдеться про роль автора у написанні текстів, набутий ним досвід.

Зважаючи на це, назріла потреба у ґрунтовному, всебічному вивченні життя і творчості Є. О. Сверстюка; адже великих досліджень про нього ми ще не маємо. Хоч Євгену Олександровичу і присвячено декілька праць, проте в них відображено далеко не всі аспекти його багатогран-

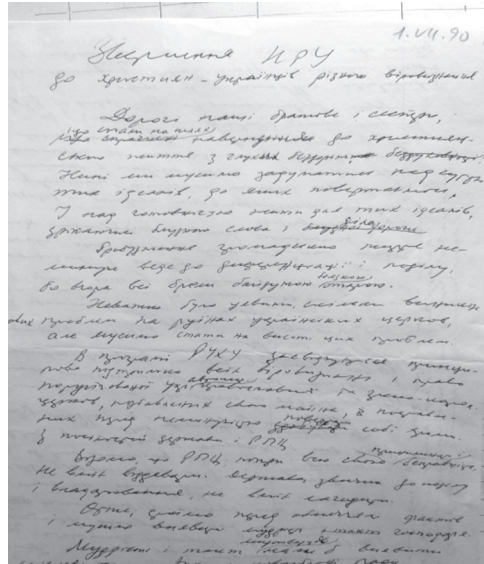
ної діяльності. Це стосується як літературної творчості, так і громадсько-політичного життя. Наразі пропонуємо кілька штрихів до портрету Є. О. Сверстюка у вигляді огляду особового фонду цього поета, літературознавця і громадського діяча, який зберігається у ЦДАМЛІМ України.

У 1990–2013 рр. Є. О. Сверстюк передав до ЦДАМЛІМ України чималий масив документів із власного архіву. За рішенням експертно-перевірної комісії ЦДАМЛІМ України було створено окремий особовий фонд Є. О. Сверстюка, якому присвоєно № 1153. У 1994 р. було сформовано опис № 1 справ постійного зберігання на 24 од. зб., а в 2003 – № 2 на 190 од. зб. Документи, що увійшли до складу описів, охоплюють період 1953–2001 рр. Це переважно рукописи праць (автографи та машинописи з авторською правкою) Є. О. Сверстюка, в основу яких увійшли статті про життя і творчість І. Д. Вільде⁸, П. А. Грабовського⁹, Є. П. Гуцала¹⁰, О. П. Довженка¹¹, М. Х. Коцюбинської¹², М. О. Лукаша¹³, В. В. Марченка¹⁴, О. В. Меня¹⁵, В. П. Некрасова¹⁶, Олени Пчілки¹⁷, А. Д. Сахарова¹⁸, В. С. Стуса¹⁹, Лесі Українки²⁰, В. М. Чорновола²¹, Т. Г. Шевченка²² (1960-ті–1999); начерки до статей (1985–1999)²³. Не менш цікавими є статті про Україну та її духовне відродження (1990–2000)²⁴, віру та церкву (1992–2000)²⁵, стосунки України з іншими державами (1996–2000)²⁶, трагедію Бабиного Яру (2001)²⁷. Окремо подається автореферат кандидатської дисертації (до захисту якої Євген Олександрович не був допущений) «Особливості розуміння старшими школярами мотивів поведінки літературного персонажу» (1964)²⁸. Також у фонді відклалися поетичні твори Є. О. Сверстюка. Це – вірші «Василеві Стусові на Колиму», «Над зруйнованим містом...» (1977–1998)²⁹ та «Мир на планеті» (1985)³⁰. Варто звернути увагу на спогади про В. С. Стуса («Із спогадів про В. Стуса», б/д)³¹, про власний арешт у січні 1972 року органами КДБ та перебування в таборах («В зоні страждань», «Перед входом в тунель», «Підслідне літературознавство», 1977, 1990-ті)³², фейлетон «Товкоцький і великий птах» (1990)³³, передмова до «Хрестоматії української релігійної літератури» (1990)³⁴.

Є. О. Сверстюк в іпостасі літературного критика досі залишається менш відомим, ніж у ролі публіциста, редактора чи дисидента. І все ж таки, його присутність у сучасному літературознавстві можна вважати віховою, свідченням чого став збірник «Собор у риштованні», машинопис якого зберігається у фонді (1988)³⁵. До збірника увійшли вибрані літературно-критичні розвідки, написані Є. О. Сверстюком у 60-х роках ХХ ст.

Заслуговує на увагу рукопис «Звернення НРУ до християн-українців різного віровизнання», в якому лунають заклики до всіх осередків Руху, всіх впливових людей: «Не даваймо людям злої волі сіяти розбрат в нашому народі, ширити антихристиянські почуття і роз'ятрувати ненависть», – пише Є. О. Сверстюк (1 липня 1990 р.)³⁶.

Продовжують творчі документи Є. О. Сверстюка тексти виступів на конгресах, конференціях, Соборі УПЦ, під час вручення Національної премії України імені Тараса Шевченка, премії імені Василя Стуса,

«Звернення НРУ до християн-українців
різного віровизнання»,
11 липня 1990 р.,
ЦДАМЛМ України, ф. 1153,
оп. 1, од. зб. 5, арк. 1.

на вечорі пам'яті О. І. Тихого, Ю. Т. Литвина, В. С. Стуса (1990–1999)³⁷. Численні виступи Є. О. Сверстюка впливали на подолання інерції страху в суспільстві, відродження національних духовних цінностей. У виступі «Блудні сини України», проголошеному на зборах НРУ 1990 р., Є. О. Сверстюк так охарактеризував історичного ворога України: «Російська імперія не вмiла і не вмiє жити і дати жити іншим. Вона руйнує народне життя, природу і характер поневолених націй»³⁸. Достатньо сказати, що від своєї появи на політичній карті Росія системно і послідовно здійснювала політику поневолення України. Подолати ворога може

тільки сильний лiдер: «Вся історія людства учить, що найбільшу силу має той, хто бере на плечі найважчий хрест – і бере на плечі долю свого народу. Тоді він Антей», – продовжує у своєму виступі Є. О. Сверстюк³⁹.

Цікаві за змістом інтерв'ю Є. О. Сверстюка на сторінках газет «Волинь», «Народна трибуна», «Наша віра», «Свобода», «Український кур'єр» (1991–1998)⁴⁰. Так, в одному з інтерв'ю, наданому відомому українському журналісту Т. П. Марусику, Є. О. Сверстюк ділиться думкою про національний момент у проблемі культурного відродження і культурного становлення: «Я гадаю, національний момент – це форма життя, і саме життя поза цієї формою неможливе. Іншими словами, це те, що повертає людину до природного розвитку, а не заводить у штучний світ, коли сили людини марнуються на пристосування до якихось інших, чужих умов. Оптимальні умови для розвитку особи – це природні, національні умови в руслі традиції. [...]. Почуття національної гідності має бути природним для людини. А коли воно декларується, то це або робота на публіку, або ж брак цього природного почуття і намагання його надолужити словами. Мені здається, що патріотизм може бути лише мовчазним» (1991)⁴¹.

В інтерв'ю кореспонденту газети «Волинь» Є. О. Сверстюк зазначав у червні 1992 р.: «Час працює на нас. Що б там наші вороги не планували, у них нічого не вийде. Вони сходять зі сцени. Я вірю в щасливу для України зірку. Хай допомагає нам Бог»⁴².

Є. О. Сверстюк – автор численних статей і есе з релігієзнавства, в яких він завжди відстоював позиції УАПЦ, сприймав церкву як високу мету, а не як знаряддя політичних цілей, не як поле для демагогії. Не менш цікаві його бесіди та інтерв'ю. Так, окреслюючи шлях української незалежної церкви, Є. О. Сверстюк в інтерв'ю активному діячу української громади в США, голові фундації імені Івана Багряного О. З. Скопу казав: «Україні треба допомагати долати науку московської імперської школи: «приєднуйтеся до мене – і це буде вам спасенний шлях». Це якраз і є згубний шлях, бо Україні потрібна авторитетна Церква високого духу, а не політична імітація» (1988)⁴³. «Творення авторитету Церкви, – пише Є. О. Сверстюк у статті «Авторитет Церкви (про спокуси прагматизму)»⁴⁴, – є головним змістом її життя в нинішньому багатокофесійному світі. На авторитет складається гідність кожного парафіянина, а особливо – гідність ієрарха. Бо за ним головне право вибору. Щоденного. Тягар вибору. Особливо в наш час великих спокус і спритних спокусників». До Є. О. Сверстюка часто зверталися за роз'ясненнями стурбовані суспільно-політичною ситуацією парафіяни. Так, серед листів до правозахисника зберігається цікавий лист від громади Свято-Михайлівської церкви с. Стара Жадова Старожинецького району Чернівецької області: «Ми знаємо, що комуністи давлять на нас, на Верховну Раду. Вони спеціально розділили Церкву від держави, щоб їм легше було на Україну давити, з усіх боків, люди є, що розуміють та чекають зверху, що прийде розпорядження. Чому московські вовки роблять свою справу, а наші чекають готового, зачим відкрили Київський патріархат, як там нічого не рішають? Чекають, щоб люди чубилися, билися, щоб начальству піднести все готове. Поки чубилися у Верховній Раді, то московські вовки зробили свою справу: загарбали українські церкви і прикриваються Богом»⁴⁵. Відповідь Є. О. Сверстюка на ці майже риторичні запитання можна знайти в його численних статтях і виступах.

Значний масив складає у фонді епістолярна спадщина. Тематика листування перегукується з основними напрямками діяльності Є. О. Сверстюка як публіциста, літературознавця і громадського діяча. У листах обговорюються актуальні політичні, релігійні, філософські, літературознавчі та видавничі питання.

Серед кореспондентів Є. О. Сверстюка – відомі громадські діячі, літературознавці, письменники, друзі-однодумці. Так, варто виокремити листи З. Генік-Березовської (1967–1971)⁴⁶, Г.-А. Горбач (1980–1991)⁴⁷, О. І. Заливахи (1995–1998)⁴⁸, В. В. Калиниченка (1969)⁴⁹, Ігоря та Ірини Калинців (1980)⁵⁰, Н. Х. Каразії (1980-ті)⁵¹, М. Х. Коцюбинської

(1979–1980-ті)⁵², Ю. О. Луцького (1980–1986)⁵³, М. Ф. Мариновича (1985–1991)⁵⁴, П. Мушинки (1967)⁵⁵, Л. Н. Падун-Лук'янової (1991)⁵⁶, А. В. Пашко (1980–1983)⁵⁷, Л. Плюща (1979)⁵⁸, П. П. Ротача (1991)⁵⁹, М. Д. Руденка (1984–1986)⁶⁰, І. О. Світличного (1979, 1980)⁶¹, Н. О. Світличної (1979–1993)⁶², П. Ф. Сеника (1999)⁶³, Н. В. Суровцевої та Д. П. Калюжного (1984, 1985)⁶⁴. Увесь епістолярій нараховує документів.

Незначну частину складають документи, що висвітлюють життєвий і творчий шлях Є. О. Сверстюка – програми та запрошення на конференції, авторські вечори (1965–1995)⁶⁵, підбірка матеріалів «З діяльності Української Національної Єдності у Франції» (1976–1978)⁶⁶, афіші заходів (1989, 1990)⁶⁷. На особливу увагу заслуговують документальні матеріали про долю Є. О. Сверстюка у лещатах радянської тоталітарно-репресивної системи. Це, зокрема, лист відділення зв'язку містечка Багдарин Бурятської АРСР (місце заслання Є. О. Сверстюка) з повідомленням про грошові перекази та бандеролі, які прийшли на його ім'я (30 травня 1979 р.)⁶⁸, копія заяви Є. О. Сверстюка прокурору Багдаринського району Бурятської АРСР про порушення його права на відпустку у серпні 1979 р.⁶⁹, копія довідки про реабілітацію (1994)⁷⁰.

Окремий блок складають документи інших осіб, зібрані Є. О. Сверстюком для своїх робіт та з тем, що його цікавили. Це – спогади З. П. Тулуб «Мої зустрічі з Максимом Горьким» (1960-ті)⁷¹, стаття В. С. Стуса про українського поета і перекладача В. М. Кордуна (1970)⁷², статті різних авторів про творчість і правозахисну діяльність Б. Горбала, Т. В. Майданович, О. Я. Мешко (1996–2000)⁷³, проспект вечора «Різдво Василя Стуса» до 60-річчя від дня народження поета (1998)⁷⁴, текст інтерв'ю Н. О. Світличної кореспонденту газети «Наша віра» (1990-ті)⁷⁵; документи з питань церкви: програми Першого Всесвітнього Собору Духовної України та перебування Патріарха Мстислава у Києві, копія листа Церковної Ради УПЦ в США до Генерального секретаря ЦК КПРС М. С. Горбачова з вимогою повернути храми УАПЦ, редакційні статті «На крутих Вселенських стежках-доріжках», «Церковна автокефалія – право кожного народу» про боротьбу за самостійність і відродження УАПЦ України та відокремлення від Московської патріархії УПЦ Канади (1989–1994)⁷⁶.

Окрему (незначну) групу становлять документи про Є. О. Сверстюка. Тут представлені газетні вирізки і ксерокопії зі статтями різних авторів про фондоутворювача (1980)⁷⁷ та відгуком членів Товариства «Просвіта» Чернівецької області про книгу Є. О. Сверстюка «Блудні сини України»⁷⁸.

Корпус зображувальних документів у фонді представлений фотографіями Є. О. Сверстюка, індивідуальними (1950-ті–1988, 2000-і) та в групах із рідними (1953, 1981, 1982)⁸⁰, друзями-однодумцями: А. О. Горською, І. В. Жиленко, М. Х. Коцюбинською, І. О. Світличним, В. С. Стусом та ін.⁸¹

Серед групових фотографій Є. О. Сверстюка є світлина, зроблена під час похорону В. А. Симоненка (1963)⁸².

Підсумовуючи, варто зауважити, що формування особового фонду Є. О. Сверстюка ще не завершено. Починаючи із 2015 р., фонд поповнився новими надходженнями, які люб'язно передала вдова Євгена Олександровича – В. В. Андрієвська. Останнє надходження було прийнято ЦДАМЛМ України у березні 2018 р.

Нові надходження містять підготовчі документи Є. О. Сверстюка до книги «Гоголь і українська література», його записники, листи, біографічні документи, документи про нього, фотографії, друковані видання та ін. На разі, вони чекають свого наукового опрацювання, в результаті якого буде складено опис № 3.

Таким чином, фонд Є. О. Сверстюка, що зберігається в ЦДАМЛМ України, є важливим і цінним джерелом, ретельне дослідження якого дасть змогу відтворити малодосліджені сторінки української історії.

Євген Сверстюк, Іван Світличний, Надія Світлична, Алла Горська, Ірина Жиленко, Віктор Цимбал та інші на дні народженні Євгена Концевича. 1960-ті роки. ЦДАМЛМ України, ф. 1153, оп. 1, од. зб. 20, арк. 1.

Є. О. Сверстюк із друзями-однодумцями несе труну В. А. Симоненка. Черкаси, грудень 1963 р. ЦДАМЛМ України, ф. 1153, оп. 1, од. зб. 21.

¹ Насправді Євген Олександрович народився 1927 р., але був записаний батьком 1928 р. (з інтерв'ю В. В. Овсієнка про Є. О. Сверстюка в студії Громадського ТБ 4 грудня 2014 р.).

² *Сверстюк Є.* Плекання національної пам'яті // Українська правда. Історична правда. URL: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2013/11/19/139723/> (дата звернення 09.10.2018).

³ *Сверстюк Є.* На святі надій: вибране. Київ, 1999. С. 32.

⁴ Відгук на автореферат дисертації Л. І. Лисенко «Образна система публіцистики Євгена Сверстюка як чинник оптимізації соціокультурної комуні-

кації» // Кафедра журналістики Харківського нац. ун-ту імені В. Н. Каразіна. URL: <http://www.kafedrajourn.org.ua/media/210> (дата звернення 18.10.2018).

⁵ *Сверстюк Є.* Світлі голоси життя. Київ, 2015. 768 с.

⁶ *Дзюба І.* Феномен Євгена Сверстюка // Літературна Україна. 2 берез. 1995. С. 3.

⁷ *Сверстюк: Путин ниже Гитлера...* // Гордон. URL: <http://gordonua.com/publications/Sverstyuk-Putin-nizheGitlera-Eto-pryshch-kotoryu-vyskakivaet-v-nepristoynom-meste-20613.html> (дата звернення 01.11.2018).

⁸ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України). Ф. 1153. Оп. 2. Од. зб. 1. Арк. 12–19.

⁹ Там само. Арк. 20–57.

¹⁰ Там само. Арк. 58–72.

¹¹ Там само. Од. зб. 7.

¹² Там само. Од. зб. 5. Арк. 5–9.

¹³ Там само. Арк. 10–12.

¹⁴ Там само. Арк. 16–44.

¹⁵ Там само. Арк. 1–4.

¹⁶ Там само. Арк. 45–47.

¹⁷ Там само. Од. зб. 4. Арк. 7–9, 16, 17.

¹⁸ Там само. Оп. 1. Од. зб. 1. Арк. 1–3. Оп. 2. Од. зб. 5. Арк. 13–15.

¹⁹ Там само. Оп. 1. Од. зб. 1. Арк. 4–7. Оп. 2. Од. зб. 3.

²⁰ Там само. Оп. 2. Од. зб. 4. Арк. 21.

²¹ Там само. Од. зб. 5. Арк. 48.

²² Там само. Од. зб. 4. Арк. 1–15, 18–20, 22, 23.

²³ Там само. Од. зб. 26.

²⁴ Там само. Од. зб. 2.

²⁵ Там само. Од. зб. 6, 9, 22.

²⁶ Там само. Од. зб. 8.

²⁷ Там само. Од. зб. 10.

²⁸ Там само. Од. зб. 12.

²⁹ Там само. Од. зб. 16.

³⁰ Там само. Оп. 1. Од. зб. 2.

³¹ Там само. Од. зб. 9.

³² Там само. Оп. 2. Од. зб. 17.

³³ Там само. Оп. 1. Од. зб. 4.

³⁴ Там само. Од. зб. 6.

³⁵ Там само. Од. зб. 3.

³⁶ Там само. Од. зб. 5.

³⁷ Там само. Оп. 2. Од. зб. 19, 22.

³⁸ Там само. Оп. 1. Од. зб. 7. Арк. 2.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само. Оп. 2. Од. зб. 20.

⁴¹ Там само. Арк. 2.

⁴² Там само. Арк. 4.

⁴³ Там само. Од. зб. 4. Арк. 29.

⁴⁴ *Є. Сверстюк.* Авторитет церкви (про спокуси прагматизму) // Золота пектораль. URL: <http://zolotapektoral.te.ua/evhen-sverstyuk-avtorytet-tserkvy-pro-spokusy-prahmatyzmu/> (дата звернення 02.11.2018).

- ⁴⁵ ЦДАМЛІМ України. Ф. 1153. Оп. 2. Од. зб. 170. Арк. 2.
⁴⁶ Там само. Од. зб. 49.
⁴⁷ Там само. Од. зб. 54.
⁴⁸ Там само. Од. зб. 61.
⁴⁹ Там само. Од. зб. 65.
⁵⁰ Там само. Од. зб. 66, 67.
⁵¹ Там само. Од. зб. 69.
⁵² Там само. Од. зб. 79.
⁵³ Там само. Од. зб. 95.
⁵⁴ Там само. Од. зб. 102.
⁵⁵ Там само. Од. зб. 117.
⁵⁶ Там само. Од. зб. 120.
⁵⁷ Там само. Од. зб. 121.
⁵⁸ Там само. Од. зб. 125.
⁵⁹ Там само. Од. зб. 134.
⁶⁰ Там само. Од. зб. 135.
⁶¹ Там само. Од. зб. 140.
⁶² Там само. Од. зб. 141.
⁶³ Там само. Од. зб. 142.
⁶⁴ Там само. Од. зб. 150.
⁶⁵ Там само. Од. зб. 172, 179.
⁶⁶ Там само. Од. зб. 173.
⁶⁷ Там само. Оп. 1. Од. зб. 15.
⁶⁸ Там само. Оп. 2. Од. зб. 174.
⁶⁹ Там само. Од. зб. 175.
⁷⁰ Там само. Од. зб. 178.
⁷¹ Там само. Од. зб. 186.
⁷² Там само. Од. зб. 185.
⁷³ Там само. Од. зб. 182.
⁷⁴ Там само. Од. зб. 183.
⁷⁵ Там само. Од. зб. 184.
⁷⁶ Там само. Од. зб. 188.
⁷⁷ Там само. Оп. 1. Од. зб. 16, 17.
⁷⁸ Там само. Оп. 2. Од. зб. 189.
⁷⁹ Там само. Оп. 1. Од. зб. 18. Оп. 2. Од. зб. 190.
⁸⁰ Там само. Оп. 1. Од. зб. 19.
⁸¹ Там само. Од. зб. 20.
⁸² Там само. Од. зб. 21.

There is given the review of personal fund of Yevhen O. Sverstiuk (F. 1153), Ukrainian cultural and public figure, stored in the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine. The author gives the biography facts of Yevhen Oleksandrovych, highlights the story of receipt of documents in the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine and analyzes the collection.

Key words: Ye. O. Sverstiuk; publicist, dissident; personal fund; archival documents; the Central State Archives-Museum of Literature and Art of Ukraine.